

KS. RYSZARD SELEJDAK
Rzym

FORMACJA INTEGRALNA KANDYDATÓW DO KAPŁAŃSTWA W ŚWIETLE NOWEGO *RATIO FUNDAMENTALIS INSTITUTIONIS SACERDOTALIS*

Jednym z najważniejszych zadań Kościoła jest formacja przyszłych kapłanów, którzy owocnie podjęliby zbawczą misję Jezusa Chrystusa Dobrego Pasterza we współczesnym świecie, pełnym różnorodnych wyzwań¹.

W posynodalnej Adhortacji apostolskiej Jan Paweł II stwierdził:

Nadszedł czas, by mówić odważnie o życiu kapłańskim jako o bezcennej wartości, wspólnie i uprzywilejowanej formie życia chrześcijańskiego. Wychowawcy, a szczególnie duchowni, powinni bez lęku przedstawiać w sposób jasny i zdecydowany powołanie do kapłaństwa jako realną możliwość dla tych młodych, którzy posiadają niezbędne dary i przymioty².

Ponadto w tym samym dokumencie papież pisał:

Kościół uważa formację przyszłych kapłanów — zarówno diecezjalnych, jak i zakonnych — i ich ustawiczną troskę, przez całe życie, o osobiste uświęcenie w posłudze, a także troskę o ciągłą odnowę duszpasterskiego zaangażowania za jedno z najdelikatniejszych i najważniejszych zadań, od których zależy przyszłość ewangelizacji ludzkości³.

Benedykt XVI z kolei zauważył, że w kontekście czynnej sekularyzacji, która stara się usunąć Boga z życia publicznego, aby człowieka uczynić niewolnikiem, również kapłaństwo i kapłan są traktowani jako „element obcy”⁴. Często też kapłani są znieważani i prześladowani, nawet nieraz zmuszani do złożenia świadectwa krwi.

¹ Por. BENEDYKT XVI, *List do seminarzystów*, 18.10.2010, OsRomPol 11 (2010), s. 3–8; B. PITAUD, *La formation des futurs prêtres, un ministère spécifique au coeur de la vie de l’Eglise*, Semin 2 (1994), s. 351–367; M. GAHUNGHU, V. GAMBINO, *Formare i presbiteri. Principi e linee di metodologia pedagogica*, Roma 2003, s. 23; A. FAVALE, *Vocazione comune e vocazioni specifiche. Aspetti biblici, teologici e psico-pedagogico-pastorali*, Roma 1981, s. 322–330; R. SELEJDAK, *Stawać się i być kapłanem Chrystusa*, Częstochowa 2013, s. 7–198; TENŻE, *Formacja ludzka i intelektualna przyszłych kapłanów*, STV UKSW 2 (2013), s. 125; TENŻE, *Formacja przyszłych kapłanów w czasach współczesnych*, „Studia Bydgoskie” 8 (2014).

² JAN PAWEŁ II, *Adhortacja apostolska posynodalna o formacji kapłanów we współczesnym świecie „Pastores dabo vobis”*, 25.03.1992, Watykan 1992, nr 39 (dalej: PDV).

³ Tamże, nr 2.

⁴ Por. BENEDYKT XVI, *Przemówienie do uczestników Sympozjum Teologicznego zorganizowanego przez Kongregację ds. Duchowieństwa*, 12.03.2010, OsRomPol 5 (2010), s. 35–36.

W takiej sytuacji wielu kapłanów nie radzi sobie, przeżywa różnego rodzaju kryzysy, załamuje się, czego konsekwencją są coraz częstsze odejścia od kapłaństwa⁵.

Doświadczenie uczy, iż właściwa formacja przyszłych kapłanów ma ogromne znaczenie nie tylko dla owocnej posługi duszpasterskiej, ale również dla przezwyciężania różnorodnych trudności i kryzysów życiowych.

Potrzebę takiej właśnie formacji przypomniał papież Franciszek 3 października 2014 r., podczas Zgromadzenia Plenarnego Kongregacji ds. Duchowieństwa:

(...) trzeba troszczyć się i dbać o wzrost powołań, aby mogły przynieść dojrzałe owoce.

Są one „nieoszlifowanym diamentem”, nad którym należy pracować starannie, z poszanowaniem sumienia osób i z cierpliwością, aby zajaśniały pośród Ludu Bożego⁶.

Nie ulega wątpliwości, iż najnowszy dokument watykańskiej Kongregacji ds. Duchowieństwa, noszący tytuł *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, może stanowić ważne narzędzie dla wszystkich odpowiedzialnych za solidną formację początkową i permanentną kapłanów⁷.

1. Konieczność nowego *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*

19 marca 1985 r. Kongregacja Edukacji Katolickiej, wówczas kompetentna w kwestiach dotyczących formacji kapłańskiej, dokonała poprawek w *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, promulgowanym 6 stycznia 1970 r., uzupełniając przede wszystkim aparat krytyczny przypisów, w świetle promulgowanego 25 stycznia 1983 r. Kodeksu Prawa Kanonicznego.

Od tego momentu upłynęło ponad 30 lat. W tym okresie czasu, przede wszystkim na skutek szybkich przemian, których nieustannie przedmiotem jest świat, zmieniły się konteksty historyczne, społeczno-kulturowe i kościelne, w których kapłan jest powołany do realizacji misji Chrystusa i Kościoła. To z kolei spowodowało znaczące zmiany dotyczące obrazu kapłana, potrzeb duchowych Ludu Bożego, wyzwań nowej ewangelizacji, języka komunikacji itd. Ponadto zostało wniesionych do formacji przyszłych prezbiterów wiele nowych elementów, tak ze strony Kościoła powszechnego, jak i przez poszczególne Kościoły partykularne.

Przede wszystkim należy przypomnieć Magisterium papieży, którzy w tym czasie przewodzili Kościołowi: św. Jana Pawła II, któremu zawdzięcza się Adhortację apostolską *Pastores dabo vobis*, Benedykta XVI, autora Listu apostolskiego w formie *motu proprio* „*Ministorum institutio*”, oraz przemówienia i homilie Franciszka.

⁵ Por. TENŻE, *List na rozpoczęcie Roku Kapłańskiego z okazji 150. rocznicy „dies natalis” świętego Proboszcza z Ars*, 16.06.2009, OsRomPol 7–8 (2009), s. 3.

⁶ FRANCISZEK, *Przemówienie na Zgromadzeniu Plenarnym Kongregacji ds. Duchowieństwa*, 3.10.2014, OsRomPol 226 (4.10.2014), s. 8.

⁷ Por. KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 8.12.2016, „L’Osservatore Romano — Supplemento” (8.12.2016) (dalej: RFIS).

Nie brakowało też w tych latach dokumentów dotyczących poszczególnych aspektów formacji przyszłych duchownych, wydanych przez dykasterie Kurii Rzymskiej: Kongregację Edukacji Katolickiej, Kongregację ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Kongregację ds. Duchowieństwa, a także różnych *Rationes* krajowych, opracowanych przez konferencje episkopatów, z których wiele było konsultowanych w trakcie trwających prawie trzy lata prac nad obecnym *Ratio*.

W takiej sytuacji wydawało się, że formacja kapłanów powinna być ponownie odpowiednio wypromowana, odnowiona i dowartościowana.

Jednym ze środków do osiągnięcia tego celu stało się opracowanie i promulgowanie przez Kongregację ds. Duchowieństwa nowego *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*⁸.

2. Prace przygotowawcze nad dokumentem i jego struktura

Pierwszy projekt obecnego *Ratio fundamentalis*, opracowany przez Kongregację ds. Duchowieństwa wiosną 2014 r., został przesłany do członków tej dykasterii i niektórych ekspertów, mając na względzie prace Zgromadzenia Plenarnego, które odbyło się w dniach 1–3 października tegoż roku. Podczas wspomnianego Zgromadzenia tekst był komentowany i dyskutowany przez kardynałów i biskupów — członków Kongregacji, a także zaproszonych ekspertów, którzy przedstawili propozycje do dalszych prac.

Materiał ten posłużył do zredagowania tekstu poszerzonego o sugestie niektórych dykasterii Kurii Rzymskiej, zainteresowanych tym tematem ze względu na kompetencje (Kongregacja ds. Ewangelizacji Narodów, Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego oraz Kongregacja dla Kościołów Wschodnich) lub z racji zebranego wcześniej bogatego doświadczenia (Kongregacja Edukacji Katolickiej).

W ciągu 2015 r. tekst został przesłany do licznych konferencji episkopatów i nuncjatur apostolskich w celu jego zaopiniowania. Ponadto chodziło o poszerzenie zakresu konsultacji i refleksji o te kraje, w których *Ratio fundamentalis* znajdzie zastosowanie.

W dniach 19–20 listopada 2015 r. Kongregacja ds. Duchowieństwa zorganizowała międzynarodowe sympozjum poświęcone 50 rocznicy promulgacji dokumentów soborowych *Optatam totius* i *Presbyterorum ordinis*, podczas którego kardynałowie, biskupi, profesorowie, formatorzy i eksperci mogli zaoferować swój cenny wkład w refleksję na temat formacji kandydatów do kapłaństwa.

⁸ Por. RFIS, *Wprowadzenie*.

Wspomniana Kongregacja, po uważnym rozważeniu propozycji otrzymanych w tej materii, zredagowała projekt dokumentu, który został najpierw przeanalizowany przez konsultorów, a następnie przedstawiony niektórym dykasteriom Kurii Rzymskiej (Sekretariatowi Stanu, Kongregacji Nauki Wiary, Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, Kongregacji ds. Biskupów, Kongregacji ds. Ewangelizacji Narodów, Kongregacji ds. Instytutów Życia Konsekwowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego, Kongregacji Edukacji Katolickiej, Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych, Kongregacji dla Kościołów Wschodnich, Papieskiej Rady ds. Tekstów Prawnych) w duchu współodpowiedzialności i współpracy, wspomnianym w art. 17 Konstytucji apostołskiej *Pastor Bonus*.

Po zakończeniu tej konsultacji i w świetle otrzymanych sugestii, została opracowana ostateczna wersja tekstu, który został przedłożony Ojcu Świętemu Franciszkowi w celu jego zatwierdzenia, zgodnie z art. 18 Konstytucji *Pastor Bonus*.

Dokument został promulgowany przez wspomnianą Dykasterię 8 grudnia 2016 r.⁹

Następnie został on przetłumaczony na języki: angielski, hiszpański, portugalski, francuski, niemiecki i polski.

Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis obejmuje *Wprowadzenie*, osiem rozdziałów i *Zakończenie*. Poszczególne rozdziały noszą tytuł:

- *Normy generalne*
- *Powołania kapłańskie*
- *Podstawy formacji*
- *Formacja początkowa i permanentna*
- *Wymiary formacji*
- *Odpowiedzialni za formację*
- *Organizacja studiów*
- *Kryteria i normy*.

3. Zakres zastosowania dokumentu

Nowe *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*¹⁰ ma znaleźć pełne zastosowanie w krajach, które wchodzą w zakres kompetencji Kongregacji ds. Duchowieństwa. Mając natomiast na uwadze nr 16 Dekretu soborowego *Ad gentes* i art. 88 § 2 Konstytucji apostołskiej *Pastor Bonus*, ma być ono zastosowane częściowo na terytoriach przynależących do kompetencji Kongregacji ds. Ewangelizacji Naro-

⁹ Por. *tamże*.

¹⁰ Dokument jest ogólnym dekretem wykonawczym, który na mocy kan. 31 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego i zgodnie z przepisami tegoż Kodeksu dotyczącymi formacji zastępuje *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* z 6 stycznia 1970 r., uaktualnione przez jego nową edycję z 19 marca 1985 r.; por. DFK 1.

dów, ponieważ ta dykasteria ma zadanie „formacji duchowieństwa diecezjalnego” według własnych wytycznych i norm. Niemniej jednak obecne *Ratio* jest normatywne w odniesieniu do „Ogólnego planu studiów” na terytoriach podległych wspomnianej Kongregacji. Ponadto do norm *Ratio fundamentalis* powinny być dostosowane, po dokonaniu niezbędnych zmian, również *Rationes* instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego¹¹, zależnych od Kongregacji ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostołskiego, a także Papieskiej Komisji *Ecclesia Dei*, w odniesieniu do tych „członków, którzy przygotowują się do przyjęcia święceń”¹², oraz *Rationes* stowarzyszeń kleryckich, którym zostało przyznane prawo inkardynacji duchownych, prałatur personalnych, ordynariatów polowych i ordynariatów personalnych¹³. Stąd, w przypadku gdy mówi się o kompetencjach ordynariusza, dotyczy to również przełożonych wyższych kleryckich instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego na prawie papieskim, chyba że z kontekstu wynika, że chodzi tylko o biskupa diecezjalnego.

Zgodnie z art. 56 i 58 § 2 Konstytucji *Pastor Bonus*, obecne *Ratio fundamentalis* nie stosuje się do katolickich Kościołów wschodnich, podlegających kompetencji Kongregacji ds. Kościołów Wschodnich, które w tej materii winny przygotować swoje normy, biorąc pod uwagę własne dziedzictwo liturgiczne, teologiczne, duchowe i dyscyplinarne.

Ponadto trzeba sprecyzować, że nowe *Ratio fundamentalis* ma być zastosowane w całości w domach formacyjnych ruchów i nowych wspólnot kościelnych razem z *Ratio* krajowym, opracowanym przez konferencję episkopatu danego kraju, gdzie znajduje się dany instytut, podlegający władzy biskupa diecezjalnego. To, co się odnosi do studiów akademickich filozofii i teologii, uznanych za takie na podstawie prawa kanonicznego, kościelnego i/lub cywilnego, jak również do fakultetów kościelnych, należy do kompetencji Kongregacji Edukacji Katolickiej¹⁴, która ponadto ma się zatroszczyć o porozumienie z kompetentnymi władzami cywilnymi¹⁵.

4. *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* a *Ratio* krajowe

Obecne *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* stanowi bazę, w oparciu o którą każda konferencja episkopatu jest zobowiązana do opracowania własnego

¹¹ Por. JAN PAWEŁ II, *Konstytucja apostołska „Pastor Bonus”*, 28.06.1988, Watykan 1988, art. 88 § 2 i 108 § 2.

¹² KPK, kan. 659, § 3.

¹³ Por. BENEDYKT XVI, *Konstytucja apostołska „Anglicanorum coetibus”*, 4.11.2009, Watykan 2009.

¹⁴ Poszczególne kompetencje dwóch dykasterii zostały określone przez Benedykta XVI w Liście apostołskim *Ministorum institutio* z 16 stycznia 2013 r., w art. 6: „Do kompetencji Kongregacji Edukacji Katolickiej należy porządek studiów akademickich filozofii i teologii, po uprzedniej konsultacji Kongregacji ds. Duchowieństwa, w ramach odnośnych kompetencji”.

¹⁵ Por. RFIS, nr 1

Ratio krajowego, które zgodnie z nr. 1 Dekretu soborowego *Optatam totius* i z kan. 242 § 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego musi uzyskać zatwierdzenie przez Kongregację ds. Duchowieństwa po odpowiednich konsultacjach z Kongregacją Edukacji Katolickiej w ramach przynależnych jej kompetencji. Celem tego jest zagwarantowanie niezbędnej harmonii studiów oraz skoordynowanie ich porządku z porządkiem studiów w różnych krajach¹⁶.

W przypadku pojawienia się w przyszłości nowych i nieoczekiwanych sytuacji, oraz w związku z tym konieczności wprowadzenia pewnych zmian we wcześniej zatwierdzonym *Ratio* krajowym, będzie można poprawić tekst, prosząc Kongregację ds. Duchowieństwa o jego ponowne zatwierdzenie. Rewizje tekstu i należne zatwierdzenia mogą i powinny być co jakiś czas przeprowadzane i wymagane, o ile konferencji episkopatu wyda się to konieczne, albo gdy dla słusznej przyczyny Kongregacja ds. Duchowieństwa uzna to za stosowne¹⁷.

Prawo i obowiązek opracowania *Ratio nationalis institutionis sacerdotalis*, jak również zatwierdzenie szczególnych doświadczeń na terytorium danej konferencji episkopatu bądź regionu, o ile wydawałoby się to stosowne i pożyteczne, należą do kompetencji konferencji episkopatu, a nie do poszczególnych biskupów¹⁸.

Normy takiego *Ratio* mają być przestrzegane we wszystkich seminariach diecezjalnych i międzydiecezjalnych tego kraju¹⁹, a ich szczegółowe zastosowanie winno znaleźć się w *Statucie*, *Regulaminie* i we własnych *Projektach formacyjnych* każdej z tych instytucji²⁰.

5. Tożsamość kapłańska podstawą i celem formacji przyszłych kapłanów

W czasach współczesnych są jeszcze rozpowszechniane tu i ówdzie niektóre niejasne czy też całkowicie błędne koncepcje tożsamości kapłańskiej. I tak np. propaguje się: koncepcję kapłaństwa jedynie funkcjonalnego; kapłaństwa czysto horyzontalnego; ideę kapłana rozumianego jako delegata wspólnoty wiernych dla zagwarantowania jej organizacji i wypełnienia jakiejś misji o charakterze czasowym; wizję indywidualistyczną kapłaństwa bez jakiegokolwiek odniesienia eklezjologicznego i nie mającego wpływu na problemy codziennego życia. Ponadto w środowiskach kościelnych często zapomina się, iż kapłaństwo wspólne wiernych różni się od kapłaństwa służebnego nie tylko stopniem, ale również istotą²¹.

¹⁶ Por. *tamże*, nr 3.

¹⁷ Por. *tamże*; por. też KPK, kan. 242 § 1.

¹⁸ Por. RFIS, nr 4.

¹⁹ Por. *tamże*; por. też KPK, kan. 242 § 2.

²⁰ Por. RFIS, nr 4; por. też KPK, kan. 243.

²¹ Por. R. SELEJDAK, *Stawać się i być kapłanem Chrystusa*, s. 23–24.

W takiej sytuacji obecne *Ratio fundamentalis* wzywa wszystkich odpowiedzialnych za formację kapłańską do ukazywania seminarzystom różnicy ontologicznej pomiędzy kapłaństwem wspólnym wiernych a kapłaństwem służebnym, bazującym na specyficznym znamieniu wyciśniętym w sposób niezatarty na duszy wyświęconego przez sakrament święceń²². Dokument przypomina, że prezbiterzy, w komunii z biskupami, stanowią nieodłączną część wspólnoty kościelnej, a jednocześnie są ustanowieni do bycia pasterzami oraz przewodnikami z woli Chrystusa w ciągłości z dziełem Apostołów. Dlatego „kapłan pełni swój urząd nie tylko w Kościele, lecz również wobec Kościoła”²³. Prezbiter, jako członek świętego Ludu Bożego, jest powołany do pielęgnowania swego misyjnego dynamizmu, sprawując z pokorą duszpasterskie zadanie wiarygodnego przewodnika, głosiciela słowa i szafarza sakramentów²⁴, realizując w ten sposób owocne ojcostwo duchowe²⁵.

Stąd według *Ratio*, przyszli kapłani winni być tak kształtowani, aby nie popadali w „klerykalizm”, ani nie ulegali pokusie opierania własnego życia na poszukiwaniu ludzkiego poparcia, co nieuchronnie osłabiłoby ich zdolność do sprawowania posługi przewodnika wspólnoty, prowadząc ich do traktowania Kościoła jako instytucji czysto ludzkiej.

Z drugiej strony święcenia kapłańskie, które wraz z wylaniem Ducha Świętego poprzez nałożenie rąk przez biskupa uczyniły prezbitera przewodnikiem ludu, nie powinny prowadzić go do „ciemnienia” swej owczarni (por. 1 P 5,3). Każda władza winna być bowiem pełniona w Kościele w duchu służby, jako *amoris officium* i bezinteresowne poświęcenie dla dobra owczarni²⁶.

W tym względzie nowe *Ratio fundamentalis* stanowi wierną kontynuację nauczania Soboru Watykańskiego II, Jana Pawła II, Benedykta XVI oraz Franciszka. Ten ostatni, nawiązując do Magisterium Kościoła, często przypomina seminarzystom, iż mają być pasterzami na wzór Jezusa Dobrego Pasterza:

Wy, drodzy klerycy, nie przygotowujecie się do wykonywania zawodu, do tego, by być pracownikami w przedsiębiorstwie czy w aparacie biurowym. Mamy tak wielu, tak bardzo wielu księży w połowie drogi. Jest to bolesne, że nie zdołali dojść do pełni: jest w nich coś z urzędników, jakiś aspekt biurowy, a to nie służy dobru Kościoła. Proszę was, uważajcie, żeby wam się to nie przydarzyło! Stajecie się pasterzami na wzór Jezusa Dobrego Pasterza, aby być jak On i aby być *in persona Christi* pośród Jego owczarni, aby paść Jego owce²⁷.

²² Por. RFIS, nr 30–32.

²³ Por. *tamże*, nr 32; por. także, PDV, nr 16.

²⁴ Por. KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Kapłan głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do Trzeciego Tysiąclecia chrześcijaństwa*, 19.03.1999, Rzym 1999.

²⁵ Por. RFIS, nr 33.

²⁶ Por. *tamże*, nr 33–34; por. także, FRANCISZEK, *Przemówienie podczas Audiencji generalnej*, 26.03.2014, OsRomPol 70 (27.03.2014), s. 8.

²⁷ TENZE, *Przemówienie do wspólnoty Papieskiego Kolegium „Leonianum” z Anagni*, 14.04.2014, OsRomPol 5 (2014), s. 29; por. TENZE, *Adhortacja apostołska „Ewangelii gaudium” o głoszeniu Ewan-*

Papież Franciszek przyznaje, że nie jest łatwo stać się „dobrym pasterzem” na wzór Chrystusa:

To prawda, że na początku nie zawsze jest pełna prawość intencji. A ja ośmieliłbym się powiedzieć: trudno o to, żeby była. My wszyscy zawsze mieliśmy te drobne sprawy, które nie mieściły się w prawości intencji, ale to z czasem się przewycięża, przez nawracanie każdego dnia. Pomyślmy przecież o apostołach! Pomyślmy o Jakubie i Janie, którzy chcieli zostać jeden premierem, a drugi ministrem gospodarki, ponieważ był ważniejszy. Apostołowie nie mieli w sobie jeszcze tej prawości, myśleli o czymś innym, a Pan z wielką cierpliwością korygował ich intencje. W końcu szlachetność ich intencji była tak wielka, że oddali życie dla głoszenia Słowa, ponieśli męczeństwo. Nie należy się lękać! Ktoś z was powie: „Ale ja nie jestem pewien, czy chcę być księdzem”. Zapytam go: „A czy ty kochasz Jezusa?”. Jeśli tak, to: „Porozmawiaj ze swoim ojcem duchownym, porozmawiaj ze swoimi formatorami, módl się, módl się, a zobaczysz, że prawość intencji będzie się rozwijała”. Taka droga oznacza medytowanie każdego dnia Ewangelii (...); oznacza doświadczenie miłosierdzia Bożego w sakramencie pojednania. (...) Jeśli wy (...) nie jesteście zdecydowani iść taką drogą (...), lepiej, żebyście mieli odwagę poszukać innej. W Kościele jest wiele sposobów na to, aby dawać chrześcijańskie świadectwo, i wiele jest dróg prowadzących do świętości. W kapłańskim postępowaniu za Jezusem nie ma miejsca na przeciętność, tę przeciętność, która prowadzi zawsze do postępowania się Ludem Bożym dla własnej korzyści. Biada złym pasterzom, którzy pasą samych siebie, a nie owczarnię! — wołali prorocy z wielką mocą (por. Ez 34,1-6). Św. Augustyn przejmuje to profetyczne zdanie w swoim dziele *De pastoribus*, którego lekturę wam zalecam²⁸.

Doświadczenie uczy, że od właściwie przedstawionej seminarzystom tożsamości kapłańskiej w ogromnej mierze zależy poprawność i skuteczność ich formacji²⁹.

6. Formacja początkowa i permanentna

Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis ukazuje formację kapłańską jako jedną i ciągłą drogę bycia uczniem i misjonarzem Chrystusa. Może być ona podzie-

geli w dzisiejszym świecie, 24.11.2013, Libreria Editrice Vaticana 2013, nr 268; TENZE, *Homilia podczas Mszy św. Krzyżma*, 17.04.2014, OsRomPol 5 (2014), s. 17; TENZE, *Omelia durante la Messa celebrata nella basilica di San Pietro per l'ordinazione di tredici sacerdoti*, 11.05.2014, OsRomI (12–13.05.2014), s. 6.

²⁸ TENZE, *Przemówienie do wspólnoty Papieskiego Kolegium „Leonianum” z Anagni*, OsRomPol 5 (2014), s. 29–30; por. TENZE, *Homilia podczas Mszy św. Krzyżma*, OsRomPol 5 (2014), s. 16; TENZE, *Omelia durante la Messa celebrata nella basilica di San Pietro per l'ordinazione di tredici sacerdoti*, OsRomI (12–13.05.2014), s. 6; TENZE, *Dialogo con gli studenti dei Pontifici Collegi e Convitti di Roma nell'Aula Paolo VI*, OsRomI (14.05.2014), s. 5.

²⁹ Por. PDV, nr 11; por. także, Z. GROCHOLEWSKI, *Il Vescovo, la promozione delle vocazioni e la cura dei Seminaristi*, w: CONGREGAZIONE PER I VESCOVI, *Duc in altum. Pellegrinaggio alla Tomba di San Pietro. Incontro di riflessione. Roma 17–25 settembre 2006*, Libreria Editrice Vaticana 2006, s. 83; TENZE, *Sacerdote e formazione al sacerdozio tra l' „Optatam totius” e il „Presbyterorum ordinis”*, Semin 45 (2005) 3, s. 837.

lona na dwa główne okresy: formację początkową, obejmującą czas poprzedzający święcenia kapłańskie, i formację permanentną w życiu kapłańskim³⁰.

6.1. Formacja początkowa i jej etapy

Formacja początkowa dzieli się na cztery duże etapy: „etap propedeutyczny”, „etap studiów filozoficznych” albo „bycia uczniem”, „etap studiów teologicznych” albo „upodobniania się do Chrystusa” i „etap pastoralny” albo „syntezy powołaniowej”.

6.1.1. Etap propedeutyczny

Etap propedeutyczny jest przedstawiony przez *Ratio* jako konieczny i obowiązkowy. Winien on trwać nie krócej niż jeden rok i nie dłużej niż dwa lata. Jego głównym celem jest pomoc kandydatowi do kapłaństwa we właściwym rozeznaniu powołania, położenie solidnych podwalin pod jego życie duchowe, wspieranie go w lepszym poznaniu siebie dla osobistego wzrostu oraz wprowadzenie do następnych etapów formacji początkowej. Dlatego na tym etapie będzie konieczne przede wszystkim włączenie seminarzysty w modlitwę, życie sakramentalne, liturgię godzin, zażyłą znajomość słowa Bożego, milczenie religijne i lekturę duchową. Poza tym ma to być odpowiedni czas na pierwsze i syntetyczne poznanie chrześcijańskiej doktryny przez studium Katechizmu Kościoła Katolickiego oraz na rozwinięcie dynamiki daru z siebie w doświadczeniu parafialnym i charytatywnym. Wreszcie etap propedeutyczny winien posłużyć do ewentualnego uzupełnienia formacji kulturalnej kandydata. Studia na tym etapie powinny być wyraźnie oddzielone od filozoficznych.

Ważne jest, aby w propozycji formacyjnej podkreślić aspekt komunii z własnym biskupem, z prezbiterium i z całym Kościołem partykularnym, również ze względu na fakt, że wiele powołań, zwłaszcza w czasach współczesnych, pochodzi z różnych grup oraz wspólnot i jest konieczne, by rozwijały one głębsze więzi z rzeczywistością diecezjalną³¹.

Następnie dokument zachęca, aby etap propedeutyczny był przeżywany w odrębnej wspólnoty od wyższego seminarium duchownego, a gdzie jest to możliwe, posiadał również konkretne miejsce na swoją siedzibę oraz własnych formatorów³².

6.1.2. Etap studiów filozoficznych (albo bycia uczniem)

Etap bycia uczniem Chrystusa to czas zakorzeniania seminarzysty w pójściu za Chrystusem, w słuchaniu Jego słowa, w zachowywaniu tego słowa w sercu i wpro-

³⁰ Por. RFIS, nr 54–55; por. też: FRANCISZEK, *List do uczestników Nadzwyczajnego Zgromadzenia Generalnego Konferencji Episkopatu Włoch*, 8.11.2014, OsRomPol 258 (12.11.2014), s. 7.

³¹ Por. RFIS, nr 59–60; por. też: KONGREGACJA EDUKACJI KATOLICKIEJ, *Dokument informacyjny „Okres propedeutyczny”*, 10.05.1998, Rzym 1998, III, 1–5.

³² Por. RFIS, nr 60.

wadzeniu w życie. Ten specyficzny czas charakteryzuje się formacją ucznia Jezusa, którego przeznaczeniem jest bycie pasterzem, ze zwróceniem specjalnej uwagi na wymiar ludzki, w harmonii ze wzrostem duchowym. W ten sposób wspiera się seminarzystę w dojrzewaniu do ostatecznej decyzji pójścia za Panem w kapłaństwie służebnym, w przyjmowaniu rad ewangelicznych — według właściwych sposobów dla tego etapu.

Seminarzyści na tym etapie winni być przyzwyczajani do kształtowania swojego charakteru, do wzrastania w sile ducha i w ogóle do uczenia się cnót ludzkich, takich jak: szczerłość ducha, nieustanne zabieganie o sprawiedliwość, dotrzymywanie przyrzeczeń, życzliwość w postępowaniu, w rozmowie zaś skromność, połączona z miłością, które uczynią ich żywym odzwierciedleniem człowieczeństwa Chrystusa i pomostem łączącym ludzi z Bogiem. Kandydaci do kapłaństwa powinni być też wychowywani do panowania nad sobą, przewyżczania różnych form indywidualizmu, a także do składania z siebie szczerego daru, który otwiera na ofiarne poświęcenie się innym³³.

Ponadto na tym etapie formacji wychowawcy, a zwłaszcza kierownik duchowy, winni wspierać seminarzystów w dynamice ich duchowego wzrostu, pomagając im uświadomić sobie własne ubóstwo, a jednocześnie potrzebę Bożej łaski oraz braterskiego upomnienia.

Wreszcie na wspomnianym etapie kandydaci do kapłaństwa winni nabyć niezbędną wiedzę z zakresu filozofii i nauk humanistycznych. Okres trwania tego etapu nie powinien być krótszy niż dwa lata³⁴.

6.1.3. Etap studiów teologicznych (albo upodabniania się do Chrystusa)

Etap studiów teologicznych, albo upodabniania się do Chrystusa, jest ukierunkowany zasadniczo na formację duchową prezbitera, gdzie stopniowe formowanie się na wzór Chrystusa staje się doświadczeniem, które pobudza w życiu ucznia uczucia i postawy właściwe dla Syna Bożego. Jednocześnie wprowadza w poznanie kapłańskiego życia, ożywianego pragnieniem i zdolnością do ofiarowania siebie samych w duszpasterskiej trosce o Lud Boży. Ten etap pozwala na stopniowe zakorzenianie się kandydata do kapłaństwa w fizjonomii Dobrego Pasterza, który zna swoje owoce, daje za nie życie oraz idzie na poszukiwanie owiec, które są poza owczarnią (por. J 10,17)³⁵.

Na tym etapie wymaga się od seminarzystów życia cnotami kardynalnymi, teologicznymi i radami ewangelicznymi oraz uległości na działanie Boga poprzez dary Ducha Świętego, zgodnie z kapłańską i misyjną perspektywą. Jest także niezbędne,

³³ Por. *tamże*, nr 63; por. też KK, nr 11.

³⁴ Por. RFIS, nr 65–66.

³⁵ Por. *tamże*, nr 69; por. też: KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Dyrektorium o posłudze i życiu prezbiterów*, 11.02.2013, Rzym 2013 (wyd. nowe), nr 8 (dalej: DPŻP).

aby stopniowo odczytywali oni osobistą historię według spójnego profilu pasterskiej miłości, która ożywia, formuje i motywuje życie prezbitera³⁶.

W tym czasie szczególnie zaangażowanie seminarzystów w upodabnianie się do Chrystusa Sługi i Pasterza zbiega się ze studium teologii. W praktyce formatorzy powinni zadbać o zapewnienie kandydatom do kapłaństwa owocnej harmonii pomiędzy dojrzewaniem ludzkim a duchowym oraz pomiędzy życiem modlitwy a poznawaniem teologii.

W trakcie tego etapu, biorąc pod uwagę dojrzałość poszczególnych seminarzystów i możliwości formacyjne, należy udzielić im posług lektoratu i akolituatu, aby mogli je sprawować przez odpowiedni okres czasu i przygotować się lepiej do przyszłej służby słowa i ołtarza. Lektorat stawia kandydata do kapłaństwa przed „wyzwaniem”, aby pozwolić się przemieniać słowu Bożemu, które powinno stać się przedmiotem jego modlitwy i studium. Udzielenie posługi akolituatu włącza w pogłębione uczestnictwo w misterium Chrystusa, który daje się i jest obecny w Eucharystii, w zgromadzeniu wiernych i w bliźnim³⁷.

Na końcu wspomnianego etapu seminarzysta, o ile biskup, po wysłuchaniu formatorów, uzna go za zdatnego, powinien poprosić i otrzymać święcenia diakonatu. Poprzez nie będzie on włączony do stanu duchownego wraz ze związanymi z nimi obowiązkami i prawami oraz zostanie inkardynowany do jakiegoś Kościoła partykularnego albo do prałatury personalnej, albo do jakiegoś instytutu życia konsekrowanego lub do stowarzyszenia, albo do jakiegoś zrzeszenia lub ordynariatu, które posiada tę zdolność³⁸.

6.1.4. Etap pastoralny (albo syntezy powołaniowej)

Etap pastoralny (albo syntezy powołaniowej) to okres między pobytem seminarzysty w seminarium a święceniemi diakonatu i kapłaństwa. Cel tego etapu jest dwójaki: z jednej strony chodzi o stopniowe włączanie kandydata do kapłaństwa w życie duszpasterskie; z drugiej zaś strony chodzi o odpowiednie przygotowanie go przez formatorów w perspektywie prezbiteratu. Kandydat na tym etapie, po otrzymaniu święceń diakonatu, jest zaproszony do zadeklarowania w sposób wolny, świadomy i ostateczny swej woli bycia kapłanem³⁹.

Etap ten zwykle odbywa się poza budynkiem seminarium, przynajmniej przez znaczną część czasu. Z reguły przeżywa go seminarzysta w posłudze na rzecz jakiejś wspólnoty. Czas jego trwania jest zmienny i uzależniony od dojrzałości i od

³⁶ Por. RFIS, nr 69; por. też PDV, nr 23 i 27.

³⁷ Por. RFIS, nr 70, 72; por. też: PAWEŁ VI, *List apostolski „Ministeria quaedam”*, 15.08.1972, Watykan 1972, nr V–VI.

³⁸ Por. RFIS, nr 73; por. też KPK, kan. 265.

³⁹ Por. RFIS, nr 74.

zdatności kandydata. Trzeba jednak przestrzegać przynajmniej ustalonego kanonicznie czasu między przyjęciem diakonatu i prezbiteratu⁴⁰.

Na zakończenie formacyjnego cyklu w seminarium formatorzy są zobowiązani pomóc kandydatowi w posłusznym przyjęciu decyzji wydanej w stosunku do niego przez biskupa⁴¹.

6.2. Formacja permanentna

Według *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* określenie „formacja permanentna” przypomina ideę, że jedyne doświadczenie bycia uczniem powołanego do kapłaństwa nigdy się nie kończy. Kapłan nie tylko „uczy się poznawać Chrystusa”, ale pod wpływem działania Ducha Świętego znajduje się wewnątrz procesu stopniowego i ciągłego upodabniania się do Niego w byciu i w działaniu⁴².

Celem formacji permanentnej jest zapewnienie wierności posłudze kapłańskiej poprzez ciągłe nawracanie się, aby ożywiać dar otrzymany podczas święceń. Ta droga jest naturalną kontynuacją procesu kształtowania tożsamości kapłańskiej, mającego początek w seminarium i znajdującego dopełnienie w święceniach kapłańskich, z myślą o posłudze duszpasterskiej, która sprawia, że owa tożsamość dojrzewa z upływem czasu⁴³.

Dokument Kongregacji ds. Duchowieństwa podkreśla, że formacja permanentna powinna być konkretna, tzn. włączona w rzeczywistość kapłańską w taki sposób, aby wszyscy kapłani mogli ją realnie podjąć, mając świadomość, iż są pierwszymi i głównymi odpowiedzialnymi za nią. Wskazane jest, aby była ona promowana w każdej diecezji przez jakiegoś kapłana lub grupę kapłanów, odpowiednio uformowanych i oficjalnie wyznaczonych do tego, by wspierali posługę na jej rzecz, mając na uwadze wiek i szczególne okoliczności każdego współbrata⁴⁴. Do inicjatyw, które powinny być zaproponowane w czasie formacji permanentnej, *Ratio* zalicza m.in.: organizowanie braterskich spotkań kapłanów, poświęconych modlitwie, wspólnemu czytaniu słowa Bożego, pogłębianiu jakiegoś tematu teologicznego bądź duszpasterskiego, dzieleniu się doświadczeniem nabytym w pracy duszpasterskiej albo po prostu spędzeniu wspólnego czasu; kierownictwo duchowe i spowiedź; re-kolekcje; wspólnotę stołu; życie wspólnotowe i stowarzyszenia kapłańskie⁴⁵.

⁴⁰ Por. *tamże*, nr 76; por. też KPK, kan. 1031 § 1 i 1032 § 2.

⁴¹ Por. RFIS, nr 77; por. też BENEDYKT XVI, *Adhortacja apostolska posynodalna „Sacramentum caritatis”*, 22.02.2007, Watykan 2007, nr 25.

⁴² Por. RFIS, nr 80; por. też FRANCISZEK, *Przemówienie do Zgromadzenia Plenarnego Kongregacji ds. Duchowieństwa*, 3.10.2014, OsRomPol 226 (4.10.2014), s. 8.

⁴³ Por. RFIS, nr 81; por. też PDV, nr 70–71.

⁴⁴ Por. RFIS, nr 82; por. też DPŻP, nr 108.

⁴⁵ Por. RFIS, nr 88.

7. Integralna formacja kapłańska i jej wymiary

W Adhortacji apostolskiej *Ecclesia in Europa* Jan Paweł II pisał:

Kapłani na mocy swej posługi są powołani, by (...) celebrować Ewangelię nadziei, głosić ją i jej służyć. (...) Winni oni upodobnić całe swoje życie i swoje działanie do Jezusa. (...) Przez sprawowanie swej posługi mają oni przedłużać obecność Chrystusa, jedynego i najwyższego Pasterza; a przez naśladowanie Jego stylu życia ukazywać Go w sposób przejrzysty powierzonej owczarni. Żyjąc w świecie, ale nie będąc ze świata (por. J 17, 15-16), (...) są wezwani, by być znakiem sprzeciwu i nadziei dla społeczeństwa choro- go na horyzontalizm i potrzebującego otwarcia na Transcendencję⁴⁶.

Nie ulega wątpliwości, iż wierne i ofiarne wypełnienie takiego zadania będzie możliwe jedynie wtedy, gdy przyszłym kapłanom zostanie zagwarantowana w seminarium solidna formacja integralna.

Formację tego typu ukazał Jan Paweł II już w 1992 r., gdy w Adhortacji *Pastores dabo vobis* zalecał, aby obejmowała ona wymiar ludzki, duchowy, intelektualny i duszpasterski, wzajemnie ze sobą połączone i uzupełniające się⁴⁷.

Tego samego rodzaju formację, choć z różnie rozłożonymi akcentami, zaleca również obecne *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*⁴⁸.

7.1. Wymiar ludzki

Formacja ludzka stanowi fundament całej formacji kapłańskiej⁴⁹. Kapłan, który jest powołany, by być żywym obrazem Jezusa Chrystusa Głowy i Pasterza Kościoła,

powinien starać się odtworzyć w sobie, w miarę możliwości, ludzką doskonałość jaśniejącą w Synu Bożym, który stał się człowiekiem, ujawniającą się szczególnie wyraźnie w Jego postawie wobec innych, tak jak ukazują to Ewangeliści⁵⁰.

Jezus Chrystus winien więc stanowić dla każdego seminarzysty wzór oraz źródło doskonałości ludzkiej i chrześcijańskiej. To, co jako przyszły kapłan będzie mówił i czynił, ma być tym wszystkim, czego nauczał Jezus Chrystus, i tym wszystkim, co czynił On ludziom. Kandydat do kapłaństwa nie może zapomnieć, że ma stać się żywym sakramentem obecności kapłańskiej Chrystusa w Kościele.

W tym kontekście *Ratio* podkreśla, że formacja ludzka winna promować wzrost integralny osoby seminarzysty, a więc w wymiarze fizycznym, psychologicznym

⁴⁶ JAN PAWEŁ II, *Adhortacja apostolska „Ecclesia in Europa”*, 28.06.2003, Watykan 2003, nr 34.

⁴⁷ Por. PDV, nr 43–59; por. też: FRANCISZEK, *Przemówienie do biskupów polskich przybyłych do Watykanu z wizytą «ad limina Apostolorum»*, 7.02.2014, OsRomPol 2 (2014), s. 29; TENŻE, *Przemówienie podczas spotkania w Auli Pawła VI z seminarzystami, nowicjuszami, nowicjuzkami i młodzieżą będącą na drodze powołania*, OsRomPol 8–9 (2013), s. 44; TENŻE, *Dialogo con gli studenti dei Pontifici Collegi e Convitti di Roma nell’Aula Paolo VI*, OsRomI (14.05.2014), s. 4.

⁴⁸ Por. RFIS, nr 89–124.

⁴⁹ Por. PDV, nr 43; RFIS, nr 94.

⁵⁰ PDV, nr 43.

i moralnym. Ponadto w formacji tej należy zadbać o nabycie przez niego zdolności do utrzymywania dojrzałych relacji międzyludzkich⁵¹.

7.2. Wymiar duchowy

Formacja ludzka, zakorzeniona w antropologii przyjmującej pełną prawdę o człowieku, otwiera się i znajduje swe dopełnienie w formacji duchowej, ukierunkowanej na podtrzymywanie i ożywanie więzi kandydata do kapłaństwa z Bogiem i braćmi, w przyjaźni z Jezusem Dobrym Pasterzem i postawie uległości wobec Ducha Świętego⁵².

Jest rzeczą oczywistą, iż kandydaci do kapłaństwa, w celu doświadczenia wspomnianej więzi, winni być przede wszystkim formowani do nabycia bardzo żywej wiary w Eucharystię. Aktywne i pozbawione rutyny uczestnictwo w codziennej celebracji Eucharystii, które znajduje swoje naturalne przedłużenie w adoracji eucharystycznej, winno stanowić dla nich najważniejsze wydarzenie dnia⁵³.

Według *Ratio*, formatorzy w formacji duchowej seminarzystów powinni też nauczyć ich zażyłości ze słowem Bożym poprzez stopniowe wprowadzanie w jego poznanie przy pomocy metody *lectio divina*⁵⁴.

W życiu duchowym przyszłych kapłanów nie może zabraknąć liturgii godzin, która stanowi prawdziwą i właściwą „szkołę modlitwy”. Przystawając sobie modlitwę Kościoła za pośrednictwem liturgii godzin, powinni oni uczyć się smakować jej bogactwo i piękno⁵⁵.

Ponadto w formacji duchowej niezwykle konieczna i pilna jest pomoc seminarzystom w częstym i regularnym przystępowaniu do spowiedzi świętej, przygotowanej przez codzienny rachunek sumienia⁵⁶. Jest to zadanie formatorów, mające wielkie znaczenie zwłaszcza w kulturze współczesnej, charakteryzującej się coraz to nowymi, a przy tym coraz bardziej wyrafinowanymi formami samousprawiedliwienia i w związku z tym narażonej na zgubną utratę poczucia grzechu, a w konsekwencji również pociechy, którą przynosi prośba o przebaczenie⁵⁷.

Z sakramentem pokuty łączy się ściśle kierownictwo duchowe, które stanowi uprzywilejowane narzędzie integralnego wzrostu osoby. Obecne *Ratio fundamen-*

⁵¹ Por. RFIS, nr 94–95.

⁵² Por. *tamże*, nr 101.

⁵³ Por. *tamże*, nr 104; por. też PDV, nr 48.

⁵⁴ Por. RFIS, nr 103.

⁵⁵ Por. *tamże*, nr 105; por. też PDV, nr 26.

⁵⁶ Por. RFIS, nr 106; por. też PDV, nr 48; R. SELEJDAK, *Stawać się kapłanem trzeciego tysiąclecia*, s. 55.

⁵⁷ Por. PDV, nr 48.

talis przypomina, iż kierownik duchowy winien być wybrany w poczuciu pełnej wolności przez seminarzystów spośród kapłanów wyznaczonych przez biskupa⁵⁸.

W programie formacji duchowej należy także uwzględnić rekolekcje, które winny być odprowadzane każdego roku przez seminarzystów⁵⁹, jako czas głębokiej weryfikacji duchowej w przedłużonym modlitewnym spotkaniu z Bogiem, przeżywanym w atmosferze skupienia i milczenia. Rekolekcje winny być kontynuowane w ciągu roku w formie okresowych dni skupienia i w codziennej modlitwie⁶⁰.

Wreszcie formatorzy winni wychowywać przyszłych kapłanów do praktykowania w swoim życiu rad ewangelicznych: posłuszeństwa, ubóstwa i czystości⁶¹, do pielęgnowania w sobie pobożności do Maryi Dziewicy⁶² i do świętych oraz spełniania praktyk związanych z religijnością lub pobożnością ludową⁶³.

7.3. Wymiar duszpasterski

Formacja duszpasterska stanowi ukoronowanie całej formacji kapłańskiej. Prawda ta została potwierdzona już w soborowym Dekrecie *Optatam totius*: „Kształcenie (...) alumnów powinno w całości zmierzać do tego, by stawali się oni prawdziwymi duszpasterzami na wzór Pana naszego Jezusa Chrystusa, Nauczyciela, Kapłana i Pasterza”⁶⁴. Również Jan Paweł II zauważył: „Cel duszpasterski (...) integruje i kształtuje całą formację przyszłych kapłanów”⁶⁵.

W tym samym duchu ukazuje cel integralnej formacji kapłańskiej przyszłych kapłanów aktualne *Ratio fundamentalis*. Dla jego realizacji konieczne jest studium przez seminarzystów teologii pastoralnej, korzystającej, tam gdzie to jest niezbędne, z cennego wkładu nauk humanistycznych, szczególnie psychologii, pedagogiki i socjologii, oraz wykonywanie przez nich praktyk o charakterze apostołskim⁶⁶. Praktyki te winny być dostosowane do wieku i zdolności kandydatów do kapłaństwa, być wykonywane w odpowiednich okresach czasu, zwłaszcza poza wykładami akademickimi, i w formach najbardziej stosownych oraz kierowane przez kapłanów, osoby konsekrowane i ludzi świeckich, będących prawdziwymi i rozsądnymi ekspertami⁶⁷.

⁵⁸ Por. RFIS, nr 107; por. też KPK, kan. 239 § 2.

⁵⁹ Por. KPK, kan. 246 § 5.

⁶⁰ Por. RFIS, nr 108.

⁶¹ Por. *tamże*, nr 109–111.

⁶² Por. *tamże*, nr 112.

⁶³ Por. *tamże*, nr 112–113.

⁶⁴ KK, nr 4.

⁶⁵ PDV, nr 57.

⁶⁶ Por. RFIS, nr 122.

⁶⁷ Por. *tamże*, nr 124.

8. Formacja intelektualna w kontekście formacji integralnej przyszłych kapłanów

W formacji integralnej przyszłych kapłanów bardzo ważne miejsce zajmuje formacja intelektualna. Jest ona szczególnie nagląca dziś ze względu na wyzwania „nowej ewangelizacji”, do podjęcia których Pan powołuje Kościół w trzecim tysiącleciu. Te wyzwania wymagają od wszystkich wierzących, zwłaszcza od przyszłych kapłanów, bardziej pogłębionej znajomości tajemnic Bożych, aby móc je później głosić w sposób przekonywujący współczesnemu człowiekowi⁶⁸.

Konieczność solidnej formacji doktrynalnej seminarzystów wynika również z obecnej sytuacji, ukształtowanej w dużej mierze przez obojętność religijną, powszechną niewiarę w realną zdolność rozumu do poznania obiektywnej i uniwersalnej prawdy, zanikanie zmysłu etycznego i dewaluację wartości. Formacja doktrynalna powinna więc prezentować wysoki poziom, by móc uczynić kandydatów do kapłaństwa zdolnymi do głoszenia niezmienniej Ewangelii Chrystusa i do ukazywania jej jako wiarygodnej wobec słusznych wymagań ludzkiego rozumu.

Wreszcie wobec pluralizmu kulturowego, wyrażającego się w rozmaitych formach nie tylko w społeczeństwie świeckim, lecz również w samej wspólnotie Kościoła, kapłani winni odznaczać się szczególną zdolnością krytycznego rozeznawania rzeczy. Mogą oni ją nabyć jedynie przez pogłębioną i kompletną formację w zakresie filozoficznym i teologicznym, a także przez przygotowanie kulturalne o charakterze ogólnym⁶⁹.

Stąd też, aby uniknąć fragmentaryzacji, wszystkie dyscypliny powinny być układane w taki sposób, by było jasno uwypuklone ich wewnętrzne powiązanie ze sobą. Chodzi o proces harmonijny i integralny⁷⁰, w którym wszystkie przedmioty stanowią ważne „elementy składowe” w ukazywaniu przyszłemu kapłanowi tajemnicy Chrystusa i Kościoła oraz służące do dojrzewania u niego autentycznej chrześcijańskiej wizji człowieka i świata⁷¹.

Aktualne *Ratio fundamentalis*, podobnie jak to z 1970 r., obejmuje *Ordo studiorum*, które jest jednak zdecydowanie obszerniejsze od poprzedniego. Dzieli ono czas formacji intelektualnej na studium przedmiotów propedeutycznych, studia filozoficzne, studia teologiczne, studium przedmiotów „służących bezpośrednio po-

⁶⁸ Por. GIOVANNI PAOLO II, *Discorso al clero, ai religiosi, alle religiose e ai membri degli istituti secolari della regione*, Bologna, Cattedrale di San Pietro, 18.04.1982, nr 5, „Insegnamenti” 5 (1982) 1, s. 1250.

⁶⁹ Por. PDV, nr 51; RFIS, nr 116; BENEDYKT XVI, *List do seminarzystów*, nr 5, s. 6; FRANCISZEK, *Dialogo con gli studenti dei Pontifici Collegi e Convitti di Roma nell’Aula Paolo VI*, OsRomI (14.05.2014), s. 4.

⁷⁰ Por. KPK, kan. 254 § 1.

⁷¹ Por. RFIS, nr 153.

słudze kapłańskiej” i studia specjalistyczne. Ponadto zawiera wykaz dyscyplin naukowych, które powinny być studiowane we wspomnianych okresach studiów oraz wskazuje na cele i metody nauczania⁷².

8.1. Studium przedmiotów propedeutycznych

Przy programowaniu przedmiotów, które według wspomnianego *Ordo studiorum* winny być wykładane w okresie propedeutycznym, należy wziąć pod uwagę sytuację społeczeństwa oraz Kościoła partykularnego, gdzie dokonuje się proces edukacyjny. Seminarzystom trzeba zapewnić nabycie rozległej wiedzy z zakresu nauki wiary⁷³ i zrozumienie elementów posługi kapłańskiej. Ponadto należy odpowiednio uzupełnić ewentualne braki w ich wykształceniu po ukończeniu szkoły średniej⁷⁴.

Niektóre przedmioty charakterystyczne dla tego okresu formacji to przykładowo: wprowadzenie do lektury Pisma Świętego; wprowadzenie w tajemnicę Chrystusa i Kościoła, w teologię kapłaństwa i liturgię, poprzez studium Katechizmu Kościoła Katolickiego i ksiąg liturgicznych; wprowadzenie do dokumentów Soboru Watykańskiego II i Urzędu Nauczycielskiego Kościoła; elementy duchowości kapłańskiej z uwzględnieniem postawowych „szkół” duchowości i świętych, którzy dali świadectwo przykładowego życia kapłańskiego; elementy historii Kościoła powszechnego i lokalnego, zwłaszcza w aspektach misyjnych; hagiografia, przedstawiająca świętych i błogosławionych własnej diecezji lub regionu; elementy kultury humanistycznej poprzez poznanie dzieł autorów krajowych oraz religii niechrześcijańskich kraju i regionu; elementy psychologii mogące pomóc seminarzyście w poznaniu samego siebie⁷⁵.

8.2. Studia filozoficzne

Zdaniem Jana Pawła II studium filozofii

prowadzi do głębszego rozumienia i interpretacji osoby, jej wolności, jej relacji ze światem i z Bogiem. Jest ona pilnie potrzebna nie tylko ze względu na związek między zagadnieniami filozoficznymi a tajemnicami zbawienia, badanymi przez teologię w wyższym świetle wiary, lecz również ze względu na powszechny dziś klimat kulturowy, w którym subiektywizm wyniesiony został do rangi kryterium i miary prawdy (...). Nie należy również lekceważyć roli filozofii jako rękojmi owej „pewności prawdy”, która sama może być podstawą osobistego i całkowitego oddania się Jezusowi i Kościołowi⁷⁶.

⁷² Por. *tamże*, nr 155–187.

⁷³ Por. *Okres propedeutyczny*, III, 1; por. też RFIS, nr 156.

⁷⁴ Por. RFIS, nr 165.

⁷⁵ Por. *tamże*, nr 157.

⁷⁶ PDV, nr 52; por. też: JAN PAWEŁ II, *Encyklika „Fides et ratio”*, 14.09.1998, Watykan 1998, nr 60; CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *Lettera circolare „L'insegnamento della filosofia nei*

W obecnym *Ratio* podkreśla się, że jeśli chodzi o przedmioty z zakresu filozofii, szczególną uwagę należy poświęcić studium filozofii systematycznej, prowadzącej do gruntownego i spójnego poznania człowieka, świata i Boga oraz gwarantującej obszerną syntezę myśli i światopoglądów. Studium to powinno opierać się na wiecznie żywym dziedzictwie filozoficznym, którego świadkami są wielcy filozofowie chrześcijańscy⁷⁷.

Na tym etapie formacji odpowiednie miejsce należy zarezerwować metafizyce, mając na uwadze, iż

charakter mądrościowy filozofii zakłada jej „możliwości autentycznie metafizyczne, to znaczy czyni ją zdolną do wykraczania poza dane empiryczne, aby dojść w swoim poszukiwaniu prawdy do czegoś absolutnego, ostatecznego, będącego fundamentem”, aczkolwiek poznanego stopniowo na przestrzeni czasu⁷⁸.

Trzeba też poświęcić należną uwagę teodycei i kosmologii, które wprowadzają w chrześcijańską wizję rzeczywistości⁷⁹.

Według *Ratio fundamentalis* z pilnością winny również być nauczane: historia filozofii, antropologia filozoficzna, logika, estetyka, epistemologia, etyka, filozofia polityczna i filozofia religii⁸⁰.

Ponadto dużą uwagę trzeba zwrócić na nauczanie nauk humanistycznych, takich jak socjologia, pedagogika i psychologia, w tych aspektach, które zostały uznane za najbardziej przydatne do procesu formacyjnego w perspektywie posługi kapłańskiej. Ich studium winno umożliwić seminarzystom nabycie zdolności do poznania bogactw i słabości ducha ludzkiego, by tym sposobem ułatwić im formułowanie ocen jasnych i wyważonych dotyczących osób i sytuacji⁸¹.

Poprzez ten etap studiów powinno się wzbudzić u kandydatów do kapłaństwa „umiłowanie konsekwentnego poszukiwania prawdy, zachowywania jej i dowodzenia, przy równoczesnym uczciwym uznawaniu granic ludzkiego poznania”. W perspektywie duszpasterskiej trzeba im też pomagać w dostrzeganiu „ściślej łączności między filozofią a rzeczywistymi problemami życia”⁸².

8.3. Studia teologiczne

Ratio fundamentalis przypomina, iż formacja teologiczna powinna pomóc kandydatowi do kapłaństwa w

seminari”, 20.01.1972, Roma 1972; KK, nr 14–15; KPK, kan. 251; BENEDYKT XVI, *List do seminarzystów*, nr 5, s. 6.

⁷⁷ Por. RFIS, nr 159.

⁷⁸ KONGREGACJA EDUKACJI KATOLICKIEJ, *Dekret o reformie studiów kościelnych filozofii*, 28.01.2011, Rzym 2011, nr 4; ŚWIĘTA KONGREGACJA EDUKACJI KATOLICKIEJ, *Nauczanie filozofii w seminariach*, 20.01.1972, Rzym 1972.

⁷⁹ Por. RFIS, nr 160.

⁸⁰ Por. *tamże*, nr 161–162.

⁸¹ Por. *tamże*, nr 163.

⁸² OT, nr 15; por. też RFIS, nr 164.

uksztaltowaniu własnej wizji prawd objawionych przez Boga w Jezusie Chrystusie i doświadczenia wiary Kościoła, wizji pełnej i scalonej. Stąd wypływa podwójny wymóg, by poznać „wszystkie” prawdy chrześcijańskie, nie wybierając ich arbitralnie, i by je poznać w sposób organiczny⁸³.

Należy zatem wspomóc seminarzystę w „dokonaniu syntezy, ogarniającej wkład różnych dyscyplin teologicznych, których specyfika nabiera autentycznej wartości jedynie w ich głębokim powiązaniu”⁸⁴. Chodzi o etap podstawowy i bardzo ważny formacji intelektualnej, „bowiem poprzez studium, zwłaszcza teologii, przyszły kapłan wnika głęboko w słowo Boże, wzrasta w życiu duchowym i przygotowuje się do wypełnienia posługi pasterskiej”⁸⁵.

Ratio zaleca, aby w programie formacji teologicznej uwzględnić studium: Pisma Świętego, liturgii, teologii (dogmatycznej, fundamentalnej, duchowości, moralnej i pastoralnej), patrologii, misjologii, katolickiej nauki społecznej, historii Kościoła, prawa kanonicznego, ekumenizmu, historii religii, języka hebrajskiego i greki biblijnej⁸⁶.

8.4. Studium przedmiotów „służących bezpośrednio posłudze kapłańskiej”

Według *Ratio* tymi przedmiotami są te, których znajomość wymagana jest zwłaszcza ze względu na specyficzne potrzeby przyszłej posługi duszpasterskiej⁸⁷, mającej być realizowaną w konkretnym kontekście czasu i miejsca. Zgodnie z kryteriami, które winno ustalić każde *Ratio* krajowe, poszczególne seminaria mają zatroszczyć się o zagwarantowanie seminarzystom ich nauczania w czasie trwania procesu formacyjnego. Propozycja i studium tych przedmiotów będą stanowiły użyteczny i niezbędny wkład w życie, rozwój ludzki i duchowy oraz posługę przyszłych kapłanów⁸⁸.

W programie wspomnianych przedmiotów należy uwzględnić studium dotyczące: *ars celebrandi*, różnych form pobożności ludowej, hagiografii, tematów związanych ze sztuką i muzyką sakralną, zarządzania dobrami kościelnymi i podstawowych elementów prawa cywilnego w tej materii, środków komunikacji społecznej. Ponadto seminarzystom winny być zaoferowane kursy mające na celu przygotowanie homilii, wprowadzające w posługę spowiednictwa oraz języka łacińskiego i przynajmniej jednego języka nowożytnego⁸⁹.

Wymienione „przedmioty służące bezpośrednio posłudze kapłańskiej” oraz inne, uznane za użyteczne i konieczne w tym względzie, powinny być studiowane przez

⁸³ RFIS, nr 165; por. też PDV, nr 54.

⁸⁴ PDV, nr 52.

⁸⁵ RFIS, nr 165; por. też PDV, nr 51.

⁸⁶ Por. RFIS, nr 166–175.

⁸⁷ Por. KPK, kan. 256 § 1.

⁸⁸ Por. RFIS, nr 176.

⁸⁹ Por. *tamże*, nr 177–183.

przyszłych kapłanów podczas formacji, w czasie i w sposób wskazany przez *Ratio* krajowe⁹⁰.

8.5. Studia specjalistyczne

Ratio fundamentalis zauważa, iż oprócz studiów instytucjonalnych, koniecznych w formacji każdego kapłana, apostołat może wymagać od niektórych z nich specjalnego przygotowania. Abstrahując od możliwości promowania jakiejś specjalizacji w perspektywie działalności duszpasterskiej, ważna jest formacja kapłanów przeznaczonych do wykonywania zadań i pełnienia urzędów wymagających pogłębionego przygotowania, które mogą nabyć przez uczestnictwo w specjalnych kursach. Jako przykład można wymienić kursy mające za cel kształcenie pracowników sądów kościelnych, formatorów seminaryjnych, pracowników zajmujących się środkami społecznego przekazu, zarządzaniem dobrami kościelnymi lub katechezą⁹¹.

9. Cele, metody i wskazania praktyczne nauczania

Ratio zaleca, aby nauczanie przedmiotów przewidzianych w *Ordo studiorum*, przy uwzględnieniu różnorodności metod:

- 1) udzieliło pomocy seminarzystom w wydobyciu spośród wielkiej ilości otrzymanych informacji podstawowych pytań i rozbudziło zdrowy niepokój serca otwierający ducha ludzkiego na poszukiwanie Boga;
- 2) zadbało o jedność i syntezę formacji intelektualnej poprzez wzajemne zharmozowanie studium biblijnego, teologicznego i filozoficznego. W sposób szczególny powinno pomóc seminarzyście w uporządkowaniu i skoordynowaniu wiedzy, przezwyciężając ryzyko, iż nabyta w sposób fragmentaryczny może stanowić nieuporządkowaną mozaikę⁹²;
- 3) zapewniło zrozumiałe i solidne poznanie misterium Boga i Jego Kościoła, prawd wiary i ich hierarchii⁹³, współczesnego człowieka i świata;
- 4) promowało dialog i wzajemną wymianę myśli między seminarzystami oraz pomiędzy nimi i wykładowcami za pomocą logicznych i racjonalnych argumentów;
- 5) zaoferowało seminarzystom perspektywę historyczną, umożliwiającą dostrzeżenie więzi między wiarą a rozwojem historycznym, ucząc ich wyrażania adekwatnym językiem treści formacji filozoficznej i teologicznej⁹⁴.

⁹⁰ Por. *tamże*, nr 184.

⁹¹ Por. *tamże*, nr 185.

⁹² Por. *tamże*, nr 186; por. też PDV, nr 54.

⁹³ Por. RFIS, nr 186; por. też KPK, kan. 750, 752–754.

⁹⁴ Por. RFIS, nr 186.

Ponadto najnowszy dokument Kongregacji ds. Duchowieństwa podaje niektóre wskazania praktyczne dotyczące metod dydaktycznych, które winny być uwzględnione w nauczaniu. I tak:

- 1) w wykładach instytucjonalnych wykładowcy mają ukazywać istotne treści przedmiotów, przekazując seminarzystom wskazówki do studium osobistego i bibliografię;
- 2) wykładowcy powinni troszczyć się o wykładanie nauki katolickiej ze szczególnym uwzględnieniem bogactwa Magisterium Kościoła, mając na uwadze zwłaszcza nauczanie soborów ekumenicznych i papieży, tak by odpowiedzieć na wyzwania nowej ewangelizacji i dzisiejszej rzeczywistości;
- 3) należy organizować seminaria interdyscyplinarne, aby uczynić owocniejsze studium wspólne oraz promować w sposób twórczy współpracę między wykładowcami i seminarzystami w wymiarze naukowym i intelektualnym;
- 4) trzeba wspierać osobiste studium prowadzone pod kierunkiem „opiekunów” w taki sposób, aby seminarzyści nauczyli się metodologii pracy naukowej, a także należycie wspierani i zachęceni, odpowiednio przyswoili sobie przekazaną im wiedzę;
- 5) powinno się wprowadzić seminarzystów w naukowe studiowanie różnych problemów duszpasterskich, aby mogli lepiej odkryć wewnętrzną więź między życiem, pobożnością i wiedzą zdobytą podczas wykładów⁹⁵;
- 6) tam, gdzie konferencja episkopatu uzna to za stosowne, można będzie przewidzieć pewien okres formacji seminarzystów poza seminarium, niekiedy także w innych krajach, aby mogli nauczyć się potrzebnych języków i poznać życie kościelne zakorzenione w odmiennej kulturze⁹⁶.

Według *Ratio*, dla zapewnienia owocności studium nie może również zabraknąć podstawowej organizacji, do której należy wystarczająca liczba dobrze przygotowanych wykładowców, uporządkowana biblioteka prowadzona przez kompetentny personel oraz dostęp do Internetu jako środka służącego do badań naukowych i komunikacji.

Seminarzyści powinni wykazać się zdobytą wiedzą podczas studiów poprzez egzaminy ustne i pisemne oraz prace naukowe⁹⁷.

10. Niektóre wskazania dotyczące przygotowania *Ordo studiorum*

W Ordo studiorum, stanowiącym część integralną *Ratio* krajowego i opracowanym przez konferencję episkopatu, powinien być zawarty wykaz przedmiotów prze-

⁹⁵ Por. *tamże*, nr 187, por. też KPK, kan. 254 § 2.

⁹⁶ Por. RFIS, nr 187.

⁹⁷ Por. *tamże*; por. też KPK, kan. 253 § 1–2.

widzianych w formacji intelektualnej na każdym etapie formacyjnym. Winny być też ukazane w sposób zwięzły cele każdego przedmiotu, kontekstualizacja danego przedmiotu w całości nauczania, program studiów, a ponadto rozkład lat i semestrów wraz z liczbą punktów (kredytów) przyznawanych poszczególnym przedmiotom.

Należy mieć na uwadze, że studium przedmiotów propedeutycznych powinno trwać przynajmniej jeden rok. Czas trwania studiów filozoficznych powinien wynosić co najmniej dwa lata lub odpowiadać adekwatnej liczbie godzin semestralnych, przewidzianych przez system nauczania obowiązujący w danym kraju. Studia teologiczne natomiast powinny trwać przynajmniej cztery lata. Tak więc całość studiów filozoficznych i teologicznych winna obejmować przynajmniej okres sześcioletni⁹⁸.

Przedmioty, które *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* przedstawia w *Ordo studiorum* w ramach studiów propedeutycznych, filozoficznych i teologicznych, oraz te „służące bezpośrednio posłudze kapłańskiej”, winny tworzyć strukturę zasadniczą studiów w seminariach oraz we wszystkich domach formacyjnych. Będą one mogły być uzupełnione przez konferencję episkopatu, mając na uwadze lokalną tradycję formacyjną i specyficzne potrzeby duszpasterskie⁹⁹.

* * *

Podsumowując należy zauważyć, że Kongregacja ds. Duchowieństwa w opublikowanym *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, przedstawiającym aktualne wytyczne dotyczące formacji przyszłych kapłanów, wykorzystała treści, metody, wskazania już istniejące w tej dziedzinie, uaktualniając je oraz ubogacając o nowe. Dokument Kongregacji, oprócz znanego już nazewnictwa, które dzieliło drogę formacyjną na „etap studiów filozoficznych”, „etap studiów teologicznych” i „etap pastoralny”, dodał „etap bycia uczniem”, „etap upodabniania się do Chrystusa” i „etap syntezy powołaniowej”, którym odpowiada droga i treści formacyjne, ukierunkowane na upodabnianie kandydata na obraz Jezusa Chrystusa Dobrego Pasterza. *Ratio*, opierając się na wytycznych Adhortacji apostołskiej *Pastores dabo vobis* i innych dokumentach Magisterium Kościoła, zaleca, aby formacja kandydatów do kapłaństwa obejmowała wymiar ludzki, duchowy, intelektualny i duszpasterski, wzajemnie ze sobą połączone i uzupełniające się. W ramach formacji integralnej szczególnie znaczenie powinna mieć formacja intelektualna ze względu na potrzebę podjęcia przez przyszłych kapłanów wyzwań „nowej ewangelizacji” i współczesnych czasów. Na wykładowcach, zwłaszcza przedmiotów teologicznych, ciąży nie tylko odpowiedzialność przekazania kandydatom do kapłaństwa właściwej i kompletnej wiedzy teologicznej, ale i ukazanie ścisłej więzi między teologią a życiem duchowym i posługą kapłańską. *Ratio* ukazuje jasno, iż seminarzysta, aby mógł

⁹⁸ Por. KPK, kan. 250.

⁹⁹ Por. RFIS, nr 154.

zostać dobrym kapłanem, namaszczonego pasterzem dla Ludu Bożego, mającym dla niego serce Chrystusa współczujące i miłosierne, winien posiadać solidne przygotowanie intelektualne oraz dowiedzioną dojrzałość ludzką, duchową i duszpasterską.

STRESZCZENIE

Ostatnie wydanie *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis* opublikowano w 1970 r., a następnie w 1985 r. uzupełniono. W międzyczasie na skutek szybkich zmian historycznych, społeczno-kulturowych oraz kościelnych, przestrzeń spełniania misji kapłańskiej uległa również zmianom. Ta sytuacja dotknęła wielu dziedzin, wśród których wystarczy wymienić obraz kapłana, duchowe potrzeby ludzi, wyzwania nowej ewangelizacji czy język komunikacji. Stąd, odpowiadając na potrzebę odnowy formacji kapłańskiej, 8 grudnia 2016 r. Kongregacja ds. Duchowieństwa wydała nowe *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, będące swoistym podręcznikiem dla formacji kapłanów. Dokument odwołuje się do wskazówek zawartych w adhortacji apostołskiej *Pastores dabo vobis*, które dotyczą formacji zintegrowanej, zdatnej do zrównoważenia ludzkich, duchowych, intelektualnych i pastoralnych wymiarów poprzez stopniową, pedagogiczną i spersonalizowaną wędrówkę. W tej zintegrowanej formacji szczególne znaczenie posiada formacja intelektualna.

Słowa kluczowe: *Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, *Ratio* krajowe, *Ordo studiorum*, kapłaństwo powszechne wiernych, kapłaństwo służebne, tożsamość kapłańska, seminarzyści, formatorzy, wykładowcy, formacja integralna, formacja początkowa i permanentna, „etap propedeutyczny”, „etap studiów filozoficznych” albo „bycia uczniem”, „etap studiów teologicznych” albo „upodabniania się do Chrystusa”, „etap pastoralny” albo „syntezy powołaniowej”, wymiary formacji: ludzki, duchowy, intelektualny i duszpasterski, studia specjalistyczne, przedmioty: propedeutyczne, filozoficzne i teologiczne.

Integrated Formation of Candidates for the Priesthood in Light of the New *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*

Summary

The last *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis* was published in 1970 and updated in 1985. In the meantime, and particularly under the effect of the rapid changes in the modern world, the historical, socio-cultural and ecclesial contexts have changed, in which the priest is called to make manifest the mission of Christ and the Church. This has also led to significant changes in related matters: the image or the view of the priest, the spiritual needs of the People of God, the challenges of the new evangelisation, the languages of communication, to name just a few. In this situation, it seemed that priestly formation needed to be relaunched, renewed and returned to the centre. On 8 December 2016, therefore, the Con-

gregation for the Clergy published the new *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, a tool for the formation of priests. It has taken up the contents, methods and approaches presented so far in the field of formation, updating them and introducing new elements. The document restates the guidelines offered in the Apostolic Exhortation *Pastores Dabo Vobis* regarding an integrated formation, capable of uniting in a balanced way the human, spiritual, intellectual and pastoral dimensions, by way of a pedagogical, gradual and personalised journey. In this integrated formation, intellectual formation has a particular importance. The professors, especially those teaching theological disciplines, are called not only to convey to the candidates for the priesthood a complete and correct theological doctrine, but also to demonstrate the close relationship between theology, the spiritual life and the pastoral ministry. In order to become a good shepherd of the People of God, and to have a compassionate and merciful heart of Christ, the future priest should have a solid intellectual preparation as well as a proven human, spiritual and pastoral maturity.

Key words: *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis*, *Ratio Nationalis*, *Ordo Studiorum*, common priesthood of the faithful, ministerial priesthood, priestly identity, seminarians, formators, integrated formation, initial and ongoing formation, „propedeutic stage”, „stage of philosophical studies” or „discipleship”, „stage of theological studies” or „configuration to Christ”, „pastoral stage” or „vocational synthesis”, human, spiritual, intellectual and pastoral dimensions of formation, specialised studies, propaedeutic, philosophical and theological materials.

Bibliografia

- BENEDYKT XVI, Adhortacja apostolska posynodalna *Sacramentum caritatis*, 22.02.2007, Watykan 2007.
- BENEDYKT XVI, *List na rozpoczęcie Roku Kapłańskiego z okazji 150. rocznicy „dies natalis” świętego Proboszcza* z *Ars*, 16.06.2009, OsRomPol 7–8 (2009), s. 3.
- BENEDYKT XVI, *Przemówienie do uczestników Sympozjum Teologicznego zorganizowanego przez Kongregację ds. Duchowieństwa*, 12.03.2010, OsRomPol 5 (2010), s. 35–36.
- CONGREGAZIONE PER L'EDUCAZIONE CATTOLICA, *Lettera circolare „L'insegnamento della filosofia nei seminari”*, 20.01.1972, Roma 1972.
- FAVALE A., *Vocazione comune e vocazioni specifiche. Aspetti biblici, teologici e psicopedagogico-pastorali*, Roma 1981.
- FRANCISZEK, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium” o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie*, 24.11.2013, Libreria Editrice Vaticana 2013.
- FRANCESCO, *Dialogo con gli studenti dei Pontifici Collegi e Convitti di Roma nell'Aula Paolo VI*, OsRomI (14.05.2014), s. 4.
- FRANCESCO, *Dialogo con gli studenti dei Pontifici Collegi e Convitti di Roma nell'Aula Paolo VI*, OsRomI (14.05.2014), s. 4.

- FRANCESCO, *Dialogo con gli studenti dei Pontifici Collegi e Convitti di Roma nell'Aula Paolo VI*, OsRomI (14.05.2014), s. 5.
- FRANCISZEK, *Homilia podczas Mszy św. Krzyżma*, „L'Osservatore Romano”, wyd. pol. 5 (2014), s. 16.
- FRANCISZEK, *List do uczestników Nadzwyczajnego Zgromadzenia Generalnego Konferencji Episkopatu Włoch*, 8.11.2014, OsRomPol 258 (12.11.2014), s. 7.
- FRANCISZEK, *Omelia durante la Messa celebrata nella basilica di San Pietro per l'ordinazione di tredici sacerdoti*, 11.05.2014, OsRomI 12–13/05. (2014), s. 6.
- FRANCISZEK, *Omelia durante la Messa celebrata nella basilica di San Pietro per l'ordinazione di tredici sacerdoti*, OsRomI (12–13.05.2014), s. 6.
- FRANCISZEK, *Przemówienie do biskupów polskich przybyłych do Watykanu z wizytą „ad limina Apostolorum”*, 7.02.2014, OsRomPol 2 (2014), s. 29.
- FRANCISZEK, *Przemówienie do wspólnoty Papieskiego Kolegium „Leonianum” z Anagni*, 14.04.2014, OsRomPol 5 (2014), s. 29.
- FRANCISZEK, *Przemówienie do wspólnoty Papieskiego Kolegium „Leonianum” z Anagni*, OsRomPol 5 (2014), s. 29–30.
- FRANCISZEK, *Przemówienie do Zgromadzenia Plenarnego Kongregacji ds. Duchowieństwa*, 3.10.2014, OsRomPol 226 (4.10.2014), s. 8.
- FRANCISZEK, *Przemówienie na Zgromadzeniu Plenarnym Kongregacji ds. Duchowieństwa*, 3.10.2014, OsRomPol 226 (4.10.2014), s. 8.
- FRANCISZEK, *Przemówienie podczas spotkania w Auli Pawła VI z seminarzystami, nowicjuszami, nowicjuzkami i młodzieżą będącą na drodze powołania*, OsRomPol 8–9 (2013), s. 44.
- GAHUNGHU M., GAMBINO V., *Formare i presbiteri. Principi e linee di metodologia pedagogica*, Roma 2003.
- GROCHOLEWSKI Z., *Il Vescovo, la promozione delle vocazioni e la cura dei Seminari*, w: CONGREGAZIONE PER I VESCOVI, *Duc in altum. Pellegrinaggio alla Tomba di San Pietro. Incontro di riflessione. Roma 17–25 settembre 2006*, Libreria Editrice Vaticana 2006.
- GROCHOLEWSKI Z., *Sacerdote e formazione al sacerdozio tra l'Optatam totius e il Presbyterorum ordinis*, Semin 45 (2005) 3, s. 831–844.
- JAN PAWEŁ II, *Adhortacja apostolska posynodalna o formacji kapłanów we współczesnym świecie „Pastores dabo vobis”*, 25.03.1992, Watykan 1992.
- JAN PAWEŁ II, *Discorso al clero, ai religiosi, alle religiose e ai membri degli istituti secolari della regione, Bologna, Cattedrale di San Pietro*, 18.04.1982, nr 5, w: „Insegnamenti” 5 (1982) 1, s. 1250.
- Kodeks Prawa Kanonicznego*, Poznań 1984.
- KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Dar powołania do kapłaństwa. Ratio fundamentalis institutionis sacerdotalis*, 8.12.2016, „L'Osservatore Romano — Supplemento” (8.12.2016).
- KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Dyrektorium o posłudze i życiu prezbiterów*, 11.02.2013, Rzym 2013 (wyd. nowe), nr 8.

- KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA, *Kapłan głosiciel słowa, szafarz sakramentów i przewodnik wspólnoty w drodze do Trzeciego Tysiąclecia chrześcijaństwa*, 19.03.1999, Rzym 1999.
- KONGREGACJA EDUKACJI KATOLICKIEJ, *Dekret o reformie studiów kościelnych filozofii*, 28.01.2011, Rzym 2011.
- KONGREGACJA EDUKACJI KATOLICKIEJ, *Dokument informacyjny „Okres propedeutyczny”*, 10.05.1998, Rzym 1998, III, 1–5.
- PITAUD B., *La formation des futurs prêtres, un ministère spécifique au coeur de la vie de l’Eglise*, *Semin* 2 (1994), s. 351–367.
- SELEJDAK R., *Formacja przyszłych kapłanów w czasach współczesnych*, „*Studia Bydgoskie*” 8 (2014), s. 117–135.
- SELEJDAK R., *Formacja ludzka i intelektualna przyszłych kapłanów*, *STV UKSW* 2 (2013), s. 125–143.
- SELEJDAK R., *Stawać się i być kapłanem Chrystusa*, Częstochowa 2013.
- SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002.
- ŚWIĘTA KONGREGACJA EDUKACJI KATOLICKIEJ, *Nauczanie filozofii w seminariach*, 20.01.1972, Rzym 1972.
- PAWEŁ VI, *List apostolski „Ministeria quaedam”*, 15.08.1972, Watykan 1972, V–VI.
- JAN PAWEŁ II, *Konstytucja apostolska „Pastor Bonus”*, 28.06.1988, Watykan 1988.
- JAN PAWEŁ II, *Encyklika „Fides et ratio”*, 14.09.1998, Watykan 1998.
- JAN PAWEŁ II, *Adhortacja apostolska „Ecclesia in Europa”*, 28.06.2003, Watykan 2003.
- BENEDYKT XVI, *List do seminarzystów*, 18.10.2010, Watykan 2010, *OsRomPol* 11 (2010), s. 3–8.
- FRANCISZEK, *Przemówienie podczas Audiencji generalnej*, 26.03.2014, *OsRomPol* 70 (27.03.2014), s. 8.
- FRANCISZEK, *Homilia podczas Mszy św. Krzyżma*, 17.04.2014, *OsRomPol* 5 (2014), s. 17.
- BENEDYKT XVI, *Konstytucja apostolska „Anglicanorum coetibus”*, 4.11.2009, Watykan 2009.

RYSZARD SELEJDAK, dr hab.; prezbiter archidiecezji częstochowskiej, patolog i teolog dogmatyk, wieloletni pracownik watykańskiej Kongregacji Edukacji Katolickiej. Od 22 kwietnia 2013 r. — Dyrektor Departamentu Seminariorów watykańskiej Kongregacji ds. Duchowieństwa. Autor licznych artykułów naukowych z zakresu teologii patrystycznej, zwłaszcza dotyczącej zagadnień diakonatu i kapłaństwa. E-mail: r.selejdak@virgilio.it.